

Kampen mot rasdiskriminering

/// Artikel 21 i kapitlet "Jämlikhet" i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna förbjuder diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung.

Bakgrund

Direktivet mot etnisk diskriminering (direktivet om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung, 2000/43/EG) antogs 2000 och har medfört stora förändringar i sättet EU bekämpar rasdiskriminering. Innan direktivet antogs hade endast en handfull EU-medlemsstater antagit detaljerad lagstiftning och mekanismer som förbjuder diskriminering – de allra flesta blev tvungna att införa betydande förbättringar för att uppfylla direktivet.

Huvudfrågor

Varför är det viktigt att bekämpa rasdiskriminering och etnisk diskriminering?

Fördomar hos arbetsgivare och tjänsteleverantörer kan hindra andra personer från att vara delaktiga i samhället, till exempel få ett jobb eller hyra en bostad. Om en fördom grundas på ras betyder det att hela etniska minoritetsgrupper kan uteslutas. En en kraftig kedjereaktion blir följd. Medlemmar i etniska minoriteter tenderar att ha högre arbetslöshetssiffror, arbeta inom några få branscher som t.ex. bygg- eller jordbruksbranschen, ha en lägre utbildningsnivå och bo i sämre bostäder.

Det handlar om diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung om:

- en person behandlas ofördelaktigt (t.ex. nekas ett jobb),
- vid jämförelse med hur andra, som är i samma situation, har eller skulle ha behandlats,
- och anledningen till detta är personens ras eller etniska ursprung.

Vad innehåller direktivet?

I direktivet mot etnisk diskriminering finns bestämmelser som:

- skyddar mot rasdiskriminering när det gäller arbete, när man utnyttjar välfärdssystemet eller när man köper varor eller tjänster,
- gör det möjligt för diskrimineringsoffren att lämna in klagomål,
- gör det möjligt för organisationer, till exempel icke-statliga organisationer och fackföreningar, att hjälpa diskrimineringsoffer att dra ärenden inför rätta,
- ser till att de som bryter mot lagstiftningen och utför diskriminerande handlingar bestraffas på lämpligt sätt,
- innebär att myndigheterna måste inrätta ett speciellt "jämsätldhetsorgan" för att främja likabehandling,
- tillåter att myndigheterna skapar möjligheter för minoriteter som har det sämre ställt att förbättra sin situation,
- ser till att människor är medvetna om sina rättigheter, och
- uppmanar arbetsgivare och fackföreningar att samarbeta i kampen mot diskriminering.

Hur har direktivet påverkat nationell lagstiftning?

Samtliga EU:s medlemsstater förväntades ändra sin lagstiftning så att den följer de krav som ställs i direktivet. Europeiska kommissionen var emellertid tvungen att inleda samtal med flera länders regeringar eftersom man ansåg att de inte hade gjort alla lagändringar som behövdes.

Nästan alla medlemsstater har inrättat jämsätldhetsorgan enligt kraven. Många medlemsstater har gått längre än vad som krävs och gett jämsätldhetsorganen befogenhet att:

- behandla diskrimineringsoffrens klagomål och anta beslut, till exempel i Danmark, Nederländerna, Österrike och Ungern,
- utreda påstådda diskrimineringsfall, till exempel i Frankrike och Sverige,
- själva dra mål inför domstol, till exempel i Belgien, Irland och Ungern.

Många medlemsstater har, förutom att bestraffa diskriminering, också aktivt främjat likabehandling. I Belgien, Finland, Ungern, Storbritannien och Sverige har man lagstadgad skyldighet att kontrollera och ändra sådan befintlig praxis som kan ge upphov till diskriminering, och främja likabehandling när ny praxis tas fram. Några medlemsstater har startat projekt där man samtidigt förbättrar tillgången till utbildning, bostadsförhållanden och yrkesutbildning.

Har direktivet gjort någon praktisk nytta?

Det går inte att få en överskådlig bild av hur kampen mot rasdiskriminering fortskrider. Även om myndigheterna samlar in information om sitt lands befolkning i stort, brukar de inte i dessa undersökningar titta på hur minoriteterna har det – de samlar alltså inte in någon **statistik uppdelad efter etnisk tillhörighet**. Därför är det omöjligt att säga om situationen när det gäller arbete, bostäder och utbildning har blivit bättre med tiden.

I vissa medlemsstater, som Frankrike, Portugal och Tyskland, är det olagligt att samla in statistiska uppgifter om ras eller etnisk tillhörighet. Detta beror delvis på att myndigheterna anser att det är en kränkning av privatlivet att avslöja om en person tillhör en etnisk minoritet. Forskning visar emellertid att de flesta som tillhör en etnisk minoritet är villiga att lämna information om etnisk tillhörighet i en folkräkning, förutsatt att denna är anonym och används för att bekämpa diskriminering.

Det är också svårt att bedöma hur ofta diskriminering inträffar. Alla EU-medlemsstater för inte statistik över hur många klagomål som specifikt handlar om rasdiskriminering. De länder som lämnar uppgifter har varierande siffror, i vissa länder väldigt höga och i andra väldigt låga. Detta kan bero på att man är olika väl medveten om den lagstiftning som gäller.

Hur går vi vidare?

- **Bristen på statistik** gör att myndigheterna inte helt känner till vilka problem minoritetsgrupperna har, hur de kan lösas och om några förbättringar sker.

EU:s medlemsstater bör överväga att samla in statistik uppdelad efter etnicitet och därvid se till att sekretesslagarna efterlevs.

- **Lågt antal klagomål.** Forskning visar att många som utsätts för diskriminering inte gör någon anmälan. De flesta personer som tillhör en rasminoritet eller etnisk minoritet verkar inte känna till att de har rätt att inte bli diskriminerade. De allra flesta av dem som utsätts för diskriminering lämnar inte in något klagomål eftersom de inte vet var de ska lämna det, inte har hört talas om någon organisation som kan hjälpa dem och inte tror att något skulle förändras om de lämnar in ett klagomål.

Likabehandlingsorganen bör tilldelas tillräckliga resurser för att öka kunskaperna om lagstiftningen och hur man lämnar in klagomål.

- **Kompensationsnivåerna** i rasdiskrimineringsfall varierar betydligt mellan olika medlemsstater. Skillnaderna verkar inte kunna förklaras enbart med ländernas olika höga levnadskostnader. Det kan också vara så att storleken på kompensationen är för låg för att avskräcka från diskriminerande handlingar eller gottgöra diskrimineringsoffren för den skada de lidit.

Medlemsstaterna bör gå igenom kompensationsnivåerna vid rasdiskriminering och se till att de är tillräckligt höga.

- **Att dra ett ärende inför rätta** kan vara dyrt och tidsödande. Även om direktivet tillåter att icke-statliga organisationer och fackföreningar hjälper personer att dra ärenden inför rätta finns det i en del medlemsstater regler som begränsar vilka organisationer som har talerätt inför domstol. Organisationernas möjlighet att hjälpa beror också på tilldelningen av offentliga medel.

Medlemsstaterna skulle kunna göra det lättare för organisationerna att hjälpa diskrimineringsoffren genom att lätta på restriktionerna och öka tilldelningen av medel. De skulle också kunna ge likabehandlingsorganen befogenhet att avgöra klagomål och utdöma kompensation, som ett alternativ till att använda domstolar.

- **Minoriteternas ogynnsamma situation beror på flera olika problem som hänger samman och inte kan lösas genom ett domstolsärende.** Personer från minoritetsgrupper lever ofta under dåliga förhållanden på grund av sin ekonomiska situation. De har ofta dålig kontakt med arbetsmarknaden och offentliga tjänster som hälso- och sjukvård och utbildning. Dessa olika faktorer samverkar och skapar en situation där man tycker det är svårt att förbättra sina levnadsvillkor. Det är omöjligt att lösa dessa problem bara genom att gå till domstol och få kompensation.

EU:s medlemsstater bör överväga att vidta åtgärder där man samtidigt åtgärdar situationen kring bostäder, utbildning och hälso- och sjukvård för missgynnade minoriteter.

Mer information:

FRA har offentliggjort två rapporter om direktivet om etnisk diskriminering:

- *The Racial Equality Directive: application and challenges* (direktivet mot etnisk diskriminering: tillämpning och svårigheter) (januari 2012)
- *The impact of the Racial Equality Directive: Views of trade unions and employers in the European Union* (konsekvenser av direktivet mot etnisk diskriminering: perspektiver av fackföreningar och arbetsgivarer i Europeiska unionen) (oktober 2010)

Båda rapporterna finns på FRA:s webbplats på Internet:

http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm